

Roman SLIWKA
Uniwersytet im. A. Mickiewicza

DOI: 10.14746/bo.2021.4.11

Od praktyki ku teorii

Dwutomowa publikacja *Od praxe k teorii a zpět ve vyučování češtině*¹ redaktorek Marii Čechovej i Martiny Spěváčkové jest kolejnym przyczynkiem Katedry Języka i Literatury Czeskiej Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie do problematyki rozwoju dydaktyki języka czeskiego; ośrodka, mającego niemal 70-letnią tradycję, sięgającą XIX w., który był okresem tworzenia bogatej sie-

¹ *Od praxe k teorii a zpět ve vyučování češtině I*, red. M. Čechová, M. Spěváčková, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2021, 215 s. ISBN 978-80-261-1010-1. *Od praxe k teorii a zpět ve vyučování češtině II*, red. M. Čechová, M. Spěváčková, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2021, 404 s. ISBN 978-80-261-1011-8.

ci szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz teoretycznego i praktycznego rozwoju procesu nauczania języka czeskiego jako rodzimego (por. Čechová 2012, s. 290–297).

Chociaż przedstawiony temat od lat na stałe zagościł w badaniach czeskich językoznawców, literaturoznawców i dydaktyków, to nadal jest aktualny, pożądany i ważny, gdyż oba tomy obejmują teksty poświęcone sposobom kształcenia i przygotowywania przyszłych nauczycieli czeskiego języka i literatury, wyczerpaniu ich na wybrane mankamenty szkolnej praktyki oraz krytycznej analizie danych, uzyskanych w ramach badań procesu dydaktycznego zajęć przeprowadzonych w wybranych szkołach. Pierwszy tom jest podzielony na pięć części i opisuje zagadnienia teoretyczne, drugi zaś na trzy części i ma charakter raczej praktyczny, przedstawiający problemy, z którymi spotykają się nauczyciele na lekcjach.

Tom pierwszy otwiera tekst Marii Čechovej *Výbrané aktuální problémy učitelského studia bohemistiky*, tworzący wstęp do tomu pierwszego, omawia głównie w sposób zwarty i zwięzły wybrane problemy teoretyczne i praktyczne ważne dla przygotowania przyszłych nauczycieli języka czeskiego. Druga część publikacji poświęcona jest zasadności i należnemu miejscu praktyki pedagogicznej w procesie dydaktycznym. Tekst Jany Vejvodovej *Konstruktivistické přístupy v přípravě studentů na pedagogickou praxi* jest poświęcony problematyce mikronauczenia tak z punktu widzenia teoretycznego, jak autopsji. Autorka charakteryzuje tendencje konstruktywistyczne, będące jej zdaniem punktem wyjścia do przygotowania studentów do praktyki szkolnej. Stanislav Štěpáník w swoim tekście *Profesní vidění budoucích češtinářů a obsahově zaměřený přístup k jejich přípravě* przedstawia wyniki badań, pokazujące zaangażowanie studentów w naukę oraz ich ocenę najbardziej znaczących elementów procesu dydaktycznego. Vladimíra Brčáková zajmuje się wykorzystaniem konstruktywizmu pedagogicznego w zajęciach z literatury czeskiej. W swoim tekście *Uplatnění konstruktivismu při tvořivé práci s uměleckým textem* aplikuje model ekspresyjnego i kreatywnego wychowania literackiego na dzieło Ladislava Fuksa *Palác zvlók*. Zdeněk Suda reprezentuje badaczy, zajmujących się analizą praktyk studenckich w szkołach. W swoim tekście *Některé aspekty náslechné a výstupové praxe* proponuje odpowiednie kryteria, według których powinna być ona przeprowadzona.

Kolejny rozdział poświęcony jest stratyfikacji języka czeskiego i roli gramatyki w nauczaniu języka czeskiego. Martina Spěváčková i Jana Vaňková swój tekst *Dokáží studenti českého jazyka rozlišovat jazykové roviny a jim odpovídající jazykové prostředky?* poświęcili analizie zdolności pedagogiczno-psychologicznych studentów, zwłaszcza umiejętności dopasowania środków językowych do odpowiednich płaszczyzn języka oraz jak dana umiejętność rozwija się w trakcie studiów. Na ich przyczynek nawiązuje swoim artykułem *Vnímání spisovnosti v mluveném projevu budoucími učiteli na počátku jejich studia* Jitka Málková, która zajmuje się wypowied-

dzią ustną nauczyciela w trakcie zajęć, będącego wzorem językowym dla uczniów. Milan Hrdlička (*Postavení mluvnice ve výuce češtiny jako jazyka nemateršského*) rozważa rolę gramatyki w nauczaniu języka czeskiego jako obcego, słusznie stawiając na podejście komunikacyjne, które nie przedstawia języka wyłącznie jako zbiór poszczególnych struktur (gramatyka, słownictwo), ale skupia się na funkcjach, które pełni.

Część czwarta zawiera pięć artykułów poświęconych integracji i wyspecjalizowaniu procesu nauczania języka czeskiego. David Franta w tekście *Modelování integrované výuky předmětu český jazyk a literatura (přednosti a limity)* przedstawia koncepcję zintegrowanego nauczania języka, stylistyki i literatury czeskiej w szkołach licealnych, definiuje ją jako metodę nauczania oraz pokazuje jej możliwości i ograniczenia. Procesem nauczania na II stopniu szkoły podstawowej zajęła się Růžena Písková, poruszając w artykule *Předmět český jazyk a literatura na 2. stupni základní školy jako platforma pro mezioborové vzdělávání* problematykę nauczania interdyscyplinarnego, łączącego treści przedmiotu język i literatura czeska z treściami innych przedmiotów obowiązkowych z podstawy programowej kształcenia ogólnego. Na uczniach ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi skupia się tekst Jaroslavy Novákové *Prvopočáteční čtení a psaní u žáka se speciálními vzdělávacími potřebami*, akcentujący indywidualne podejście we wstępnym procesie uczenia się pisania i czytania. Jiří Novotný w tekście o związłym tytule *Od centra k regionům* skupia się na wybranej terminologii łacińskiej najstarszych czeskich źródeł literackich i rozważa możliwość ich wykorzystania w praktyce pedagogicznej. Helena Chýlová w tekście *Onomastika a její uplatnění ve školní praxi* zajmuje się wykorzystaniem onomastyki i teorii nazewnictwa w praktyce szkolnej, podkreślając możliwość wprowadzenia do zajęć aspektu regionalnego.

W ostatnim rozdziale *Historický přehled studia bohemistiky v Plzni* Viktor Viktora przedstawia historyczny rozwój studiów wyższych języka i literatury czeskiej w Pilźnie, wyliczając ważne osobistości świata bohemistycznego, które były z miastem związane.

W tomie drugim po obszernym wstępie mamy do dyspozycji kolejnych 15 artykułów nie tylko autorów znanych już z tomu pierwszego, ale także autorów nowych. Część pierwsza oscyluje wokół praktycznego nauczania języka czeskiego. Jana Vejvodová w tekście *Reflexe výuky jako prostředek propojení pedagogické praxe studentů s jejich teoretickou přípravou* przedstawia nową metodę nauczania, będącą transdyscyplinarnym konglomeratem dydaktyki szczegółowej, dydaktyki ogólnej, pedagogiki i psychologii pedagogicznej. W rozdziale pt. *K průběhu blokové výstupové praxe v době výuky na dálku* Růžena Písková przedstawia problematykę nauczania zdalnego oraz kontaktu nauczyciela z uczniem za pośrednictwem komunikatorów internetowych, co we współczesnych czasach pandemicznych jest nader istotne. Domi-

nie Jačka i Petr Pánek w swojej analizie *Kvalifikační práce a jejich provázanost s výukovou praxí* prac końcowych studentów wykazali, że zawierają one szereg błędów ogólnych, formalnych oraz językowych i proponują wprowadzenie przemyślanego systemu realizowania prac, łączącego praktykę pedagogiczną z teorią. Badania Stanislava Štěpánika zatytułowane *Obsah vs. forma: jak forma ovlivňuje učitelovo hodnocení žákovských textů* pokazuje, że zbyt duży nacisk kładziony na formę może negatywnie wpłynąć na ocenę pracy ucznia. Należy skupić się na funkcji tekstu i funkcji zawartych w nim środków językowych, gdyż – jak podaje autor – celem nauczania języka nie jest jego poprawność, a rozwinięte kompetencje komunikacyjne.

Drugi blok tematyczny poświęcony jest wybranym aspektom uczenia się języka od najniższego poziomu i płaszczyzny językowej w kierunku kompleksowości i kompletności. Jaroslava Nováková w swej pracy *Zralá grafomotorika jako předpoklad pro rozvoj myšlení a (tvůrčího) psaní* udowadnia, że chociaż w przedszkolu i w szkołach podstawowych są intensywnie stymulowane umiejętności grafomotoryczne, to stymulacja ta jest niesystematyczna i chaotyczna, co przyczynia się do nieumiejętnego wypowiedziania się słowem pisanim. W analizie *Znalosti vybraných jevů kodifikace studentů bohemistiky a jejich postoje k ní* Helena Chýlová weryfikuje znajomość ortografii u przyszyłych bohemistów. Z badań wynika, że pod wpływem dyskursu medialnego nadal istnieją trzy obszary zjawisk ortograficznych, postrzegane jako problematyczne: użycie wielkich liter i znaków interpunkcyjnych oraz pisownia słów obcego pochodzenia. Milan Hrdlička w pracy *O spisovné češtině, chybě a chybování* skupia się na niezastąpionej roli czeszczyzny literackiej jako prestiżowej odmiany języka narodowego w komunikacji oficjalnej i charakteryzuje najczęściej popełnianie błędów, naruszające normę kodyfikacyjną. Tekst Jany Vaňkovéj i Martiny Spěváčkovéj *Využití metody komplexních jazykových rozborů ve výuce českého jazyka* udowadnia, że w nauczaniu języka czeskiego nadal jest często używana metoda złożonej analizy językowej, chociaż wciąż przeważa tendencja do separowania poszczególnych płaszczyzn językowych. Artykuł Jitki Málkovéj *Učitel jako vzor a arbitr kultivovanosti mluveného projevu ve výukové komunikaci* przedstawia wyniki badań skoncentrowanych na mowie nauczycieli w szkołach podstawowych oraz ich wpływie na dbałość i staranność wypowiedzi ustnej uczniów. Pozytywna samoocena nauczycieli wykazała, że stoi ona w kontrze do analizy wykonanych nagrań dźwiękowych.

Część trzecia tomu, ostatnia, przedstawia pracę nauczycieli i uczniów z tekstami autorskimi oraz szereg ich możliwości interpretacyjnych, rozwijając kompetencje językowe, literackie i kulturowe ucznia (Ladislava Lederbuchová – *Literárněhistorické poznatky v literární výchově na 2. stupni ZŠ a v odpovídajících ročnicích víceletých gymnázií*). Akcentuje potrzebę włączenia w proces dydaktyczny tekstów współczesnych autorów, reprezentujących różne tendencje i odmiany języka (Věra Zelenková – *Současná česká próza ve vyučování: ukázky práce se studenty*), biorąc pod

uwagę jego niejednoznaczność semantyczną, co w efekcie pobudza fantazję odbiorcy (Viktor Viktora – *Arbesův Svätý Xaverius: Praktické uplatnění interpretace literárního díla*). David Franta w swej pracy *Model integrované výuky předmětu český jazyk a literatura: Praxe z klatovského gymnázia* przedstawia zintegrowany model nauczania, łączący aktualne tendencje językowe, stylistyczne i literackie w kompleksową edukację komunikacyjną, aktualizując w ten sposób utwory, które mogą się wydawać jako nieodpowiednie lub nie lubiane przez uczniów. Swoim tekstem *Motivace nemotivovaných a česká středověká literatura* nawiązuje do tego Jiří Novotný, który „odczarowuje” starszą literaturę czeską jako element społecznego rozwoju Ziemi Czeskich. Tom zamykają przemyślenia Vladimíry Pánkovéj *Kam směřuje dnešní výuka literární výchovy?*, która w oparciu o analizę wizytowanych zajęć zastanawia się, czy wykorzystanie metod kreatywnego i krytycznego myślenia podczas pracy z tekstem artystycznym bez fachowego prowadzenia i odpowiednich wskazówek nauczyciela nie daje odwrotnego efektu.

Oba tomy spełniają wymogi kładzione na pracę naukową, zawierają podsumowanie, streszczenie w języku angielskim, bogatą bibliografię świadczącą o szerokim rozeznaniu autorów w podejmowanej problematyce oraz indeks nazwisk i indeks rzeczowy. Język tekstów jest odpowiedni, dopracowany stylistycznie i zgodny z normą czeskiego języka literackiego.

Prezentowana dwutomowa publikacja przedstawia ważną pozycję na rynku, gdyż podejmuje tematy konstytutywne dla dziedziny dydaktyki języka i literatury czeskiej, jak również stanowi reprezentacyjny wybór zagadnień, którymi zajmują się pracownicy Uniwersytetu Zachodnioczeskiego i które z punktu widzenia znawców tematu są niezbędne w procesie kształcenia nowych nauczycieli. Należą do nich głównie: znaczenie praktyki w procesie dydaktycznym; miejsce gramatyki w nauce języka czeskiego nie tylko jako ojczystego, ale również obcego; poprawność wypowiedzi ustnej nauczyciela na lekcji oraz stosunek języka mówionego i pisanego; szukanie nowych, odpowiednich metod nauczania języka i literatury.

Na wzmiankę zasługuje również fakt, że dzięki przedstawieniu problematyki tak z punktu teoretycznego, jak i praktycznego, oba tomy umożliwiają czytelnikowi szukanie kompromisu pomiędzy dwiema koncepcjami, z których jedna za punkt wyjścia przyjmuje ucznia i zmierza na stronę języka, druga zaś odwrotnie – wychodzi od języka i ukierunkowuje się na ucznia i jego potrzeby na zajęciach. Oba podejścia mogą odnieść sukces, jeśli będą dobrze przemyślane i zbalansowane. Od takiej równowagi uzależniony jest obecnie jeden z najnowocześniejszych trendów w nauczaniu, tzw. strategia leniwego nauczyciela (por. Čapek 2017). Trzeba także dodać, że w niektórych badaniach uczestniczyli sami studenci bohemistyki oraz współpracujący nauczyciele, a nie tylko etatowi pracownicy wydziału, co jest dodatkowym atutem, gdyż wzmacnia walor praktyczny publikacji.

Mając na uwadze fakt, że niewiele ośrodków bohemistycznych przyczyniło się do rozwoju dydaktyki języka czeskiego oraz teorii i praktyki nauczania języka czeskiego w takim stopniu jak Katedra Języka i Literatury Czeskiej Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie, można stwierdzić, że oba tomy będą wykorzystywane nie tylko przez krajowe środowiska czeskie, ale także zagraniczne, gdyż stanowią doskonały kompromis między aktualnymi metodami języko- i literaturoznawczymi a trendami pedagogiczno-dydaktycznymi.

Literatura

Čapek Robert, 2017, *Limý učitel: Jak učit dobře a efektivně*. Praha: Raabe.

Čechová Marie, 2012, *Řeč o řeči*. Praha: Academia.

Čechová Marie, 1998, *Komunikační a slohová výchova*. Praha: ISV nakladatelství.

Slavík Jan, Janík Tomáš, 2017, *Transdisciplinární didaktika*. Brno: Masarykova univerzita.